

Česká zemědělská univerzita v Praze

Institut vzdělávání a poradenství

Katedra celoživotního vzdělávání a podpory studia

Podmínky vzdělávání seniorů

Bakalářská práce

Autor: **Kristýna Pechmanová**

Vedoucí práce: PhDr. Lucie Smékalová, Ph.D. et Ph.D.

2015

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Katedra celoživotního vzdělávání a podpory studia

Institut vzdělávání a poradenství

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Kristýna Pechmanová

Poradenství v odborném vzdělávání

Název práce

Podmínky vzdělávání seniorů

Název anglicky

Terms of education of seniors

Cíle práce

Cílem práce je zjistit podmínky, za kterých jsou senioři ochotni se vzdělávat. Podmínky se týkají motivace seniorů ke vzdělávání, informovanosti o vzdělávacích akcích v okolí, způsobu hledání informací o těchto akcích či o bariérách, které seniorům brání ve vzdělávání.

Metodika

1. 1. Studium vybrané problematiky v dostupných informačních zdrojích a průběžné konzultace s vedoucí práce.
2. 2. Vymezení terminologie a deskripce teoretických východisek.
3. 3. Vymezení předmětu: V teoretické části se zaměřím na charakteristiku seniora, na změny, kterými v průběhu procesu stárnutí prochází, na možnosti trávení volného času, na motivaci seniorů ke vzdělávání či na samotné vzdělávací možnosti pro seniory. V praktické části budu zjišťovat podmínky, za kterých jsou senioři ochotni se vzdělávat pomocí polostrukturovaného rozhovoru. Podmínky se týkají motivace seniorů ke vzdělávání, informovanosti o vzdělávacích akcích v okolí, způsobu hledání informací o těchto akcích či o bariérách, které seniorům brání ve vzdělávání.
4. 4. Vyvození závěru, soupis literatury, korekce formálních a stylistických náležitostí.
5. 5. Harmonogram zpracování: Kompletní pracovní verzi práce odevzdat vedoucí práce do konce ledna 2015. Finální verzi práce odevzdat na studijní oddělení do 31.3.2015.

Doporučený rozsah práce

Dle pravidel pro psaní absolventských prací

Klíčová slova

senior, vzdělávání, podmínky vzdělávání

Doporučené zdroje informací

BENEŠOVÁ, D. Gerontagogika: vybrané kapitoly. Vyd. 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2014, 136 s. ISBN 978-807-4520-396.

HAŠKOVCOVÁ, H. Fenomén stáří. Vyd. 2., podstatně přeprac. a dopl. Praha: Havlíček Brain Team, 2010, 365 s. ISBN 978-80-87109-19-9.

KLEVETOVÁ, D., DLABALOVÁ, I. Motivační prvky při práci se seniory. 1. vyd. Praha: Grada, 2008, 202 s. ISBN 978-802-4721-699.

ONDRÁKOVÁ, J. Vzdělávání seniorů a jeho specifika. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2012, 168 s. ISBN 978-807-4650-383.

STUART-HAMILTON, I. Psychologie stárnutí. Vyd. 1. Praha: Portál, 1999, 319 s. ISBN 80-717-8274-2.

Předběžný termín obhajoby

2015/06 (červen)

Vedoucí práce

PhDr. Lucie Smékalová, Ph.D.

Elektronicky schváleno dne 24. 2. 2015

Ing. Jiří Husa, CSc.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 24. 2. 2015

prof. Ing. Milan Slavík, CSc.

Ředitel

V Praze dne 11. 03. 2015

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma:

Podmínky vzdělávání seniorů

vypracovala samostatně a použila jen pramenů, které cituji a uvádím v seznamu použitých zdrojů.

Jsem si vědoma, že odevzdáním bakalářské práce souhlasím s jejím zveřejněním dle zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a to i bez ohledu na výsledek její obhajoby.

Jsem si vědoma, že moje bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitní databázi a bude veřejně přístupná k nahlédnutí.

Jsem si vědoma, že na moje bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, především ustanovení § 35 odst. 3 tohoto zákona, tj. o užití tohoto díla.

.....
(podpis autora)

V dne

Ráda bych poděkovala vedoucí práce PhDr. Lucii Smékalové, Ph.D. et Ph.D. za velmi vstřícný a lidský přístup, za čas, který mi při konzultacích ochotně věnovala a také za poskytnuté rady a doporučení.

Dále bych ráda poděkovala všem účastníkům rozhovorů za pomoc při výzkumném šetření, za jejich vstřícnost a trpělivost při odpovídání na veškeré otázky rozhovoru.

Abstrakt

Bakalářská práce s názvem „**Podmínky vzdělávání seniorů**“ je zaměřena na zjišťování podmínek, za kterých jsou senioři ochotni se vzdělávat. V teoretické části jsem se podrobněji zaměřila na charakteristiku seniora, na změny, kterými v průběhu procesu stárnutí prochází, na možnosti trávení volného času, na motivaci seniorů ke vzdělávání či na samotné vzdělávací možnosti pro seniory. V praktické části jsem zjišťovala samotné podmínky vzdělávání seniorů. Jako výzkumný nástroj jsem použila polostrukturovaný rozhovor a případovou studii. Respondenty jsem vybírala technikou sněhové koule. V polostrukturovaném rozhovoru jsem se z velké části věnovala motivaci seniorů ke vzdělávání, informovanosti o vzdělávacích akcích v okolí, způsobu hledání informací o těchto akcích či o bariérách, které seniorům brání ve vzdělávání. Jedním z hlavních zjištění praktické části bakalářské práce je, že senioři mají potřebu se vzdělávat a to buď prostřednictvím samostudia či návštěvou vzdělávacích institucí, vědí, kde hledat nabízené vzdělávací akce a samotné vzdělávání berou jako důležitou a neoddělitelnou součástí stáří.

Abstract

The bachelor's thesis „**Terms of education of seniors**“ is focused on detecting conditions under which seniors are willing to learn. In the theoretical part, I focused on the characteristics of seniors, on the changes which seniors during the aging process passes, on the options of leisure time, on motivating seniors to education or on the educational options for seniors. In the practical part I focused the conditions of education of seniors. I used for my research survey semi-structured interview and case study. Respondents were selected using the snowball technique. In the semi-structured interview, I devoted a large part motivation of education of seniors, awareness of educational events nearby, where they are looking for information of training events, obstacles that prevents them learn. One of the main findings of the practical part of my bachelor's thesis is that seniors have a need to educate yourself, through education using self-study or education in educational institutions, they know, where they find informations of educational events and they take education as an important and integral part of aging.

Obsah

1	Úvod.....	9
TEORETICKÁ ČÁST.....		10
2	Senior	10
2.1	Charakteristika seniora	10
2.2	Stárnutí.....	11
2.2.1	Změny psychické.....	11
2.2.2	Změny tělesné	12
2.2.3	Kognitivní změny	13
2.3	Stáří.....	14
3	Volný čas se zaměřením se na vzdělávání	16
3.1	Možnosti trávení volného času u seniorů	16
3.2	Vzdělávací potřeby seniorů	17
3.3	Motivace seniorů ke vzdělávání	18
4	Specifika vzdělávání seniorů a možnosti jejich vzdělávání	19
4.1	Funkce vzdělávání seniorů	19
4.2	Možné bariéry ve vzdělávání se seniorů.....	20
4.3	Vzdělávací možnosti pro seniory	21
4.3.1	Univerzity třetího věku.....	21
4.3.2	Univerzita volného času	22
4.3.3	Akademie třetího věku	22
4.3.4	Kluby třetího věku.....	22
PRAKTICKÁ ČÁST.....		23
5	Metodologie výzkumu.....	23
5.1	Kvalitativní výzkum	23
5.2	Cíl výzkumu	25

5.3	Metody sběru dat	25
5.3.1	Polostrukturovaný rozhovor	26
5.3.2	Kazuistika.....	26
5.4	Výběr respondentů.....	28
5.5	Analýza rozhovorů	28
5.5.1	Rozhovor 1	29
5.5.2	Rozhovor 2	31
5.5.3	Rozhovor 3	33
5.5.4	Rozhovor 4	35
5.5.5	Rozhovor 5	37
5.5.6	Rozhovor 6	39
6	Výsledky výzkumu.....	41
7	Závěr.....	44
8	Seznam použitých zdrojů	45
9	Seznam tabulek	48

1 Úvod

Lidé se v dnešní době dožívají čím dál tím vyššího věku a jsou v lepší fyzické i duševní kondici než tomu bylo dříve. Proto je důležité, aby si i ve starším věku zachovali aktivní přístup k životu. Senioři mají mnoho možností, jak trávit svůj volný čas a udržet si tím již zmíněný aktivní přístup. Jednou z mnoha činností, které se seniorům nabízí, je vzdělávání se. Téma bakalářské práce zaměřené na vzdělávání seniorů, jsem si vybrala z toho důvodu, že jsem před pár lety měla možnost pracovat jako aktivizační pracovník v domově pro seniory a práce s touto sociální skupinou se stala mou srdeční záležitostí.

Bakalářská práce nese název Podmínky vzdělávání seniorů a je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část se skládá ze tří kapitol a několika dalších podkapitol. V první kapitole se zabývám charakteristikou seniora, procesem stárnutí a změnami, kterými v průběhu tohoto období života prochází a nakonec i samotným stářím a jeho členěním dle několika uvedených autorů.

Druhá kapitola pojednává o tom, co je to volný čas a jaké jsou možnosti jeho trávení. Nemohla jsem opomenout ani charakteristiku vzdělávacích potřeb a motivaci seniorů ke vzdělávání.

Třetí a zároveň poslední kapitola teoretické části bakalářské práce pojednává o specifikách vzdělávání seniorů. Především jsem se zaměřila na funkce vzdělávání seniorů, na bariéry, které se mohou u seniorů v souvislosti s jejich potřebou vzdělávat se vyskytnout a také na to, jaké možnosti vzdělávání se senioři mají.

V praktické části bakalářské práce seznamuji s cíli výzkumu, metodami sběru dat, analyzuji podrobně jednotlivá zjištění a na závěr uvádím výsledky výzkumného šetření.

Cílem výzkumu bylo zjistit, zda mají senioři potřebu a zájem se vzdělávat, jaké jsou pro ně optimální podmínky vzdělávání. To znamená, jaké formy vzdělávání by upřednostňovali, upřednostňují, případně co je nebo by pro seniory bylo tou správnou motivací pro návštěvu vzdělávací akce. Dále jsem zjišťovala, o jaké oblasti vzdělávání by měli senioři zájem a kde by hledali případné informace o nabízených vzdělávacích akcích.

Pro naplnění cílů jsem zvolila kvalitativní výzkumný přístup za použití metody polostrukturovaného rozhovoru a případové studie. Jednotlivé metody sběru dat jsem podrobněji charakterizovala v jednotlivých podkapitolách praktické části. Na závěr praktické části jsem se zaměřila na výsledky celého výzkumného šetření.

TEORETICKÁ ČÁST

2 Senior

V rámci této kapitoly se budu zabývat charakteristikou seniora, uvedu, jakými změnami prochází senior při procesu stárnutí, definuji pojem stáří a popíši fáze stáří dle různých autorů.

2.1 Charakteristika seniora

„Pojmem senior se označuje jakýkoli starší či starý člověk důchodového věku, tedy od 60 let výše“ (Mahrová a kol., 2008, s. 106).

Autoři se však rozcházejí při určování věkové hranice, kdy se člověk stává seniorem. Sak a Kolesárová (2012, s. 26) ve své publikaci hovoří o výzkumu, který proběhl v České republice a ptal se lidí na to, ve kterém věku považují člověka za seniora. Názory obyvatel České republiky se velice lišily. Podle 45% české populace se člověk stává seniorem ve věku 60 let. V 65 letech se člověk stává seniorem podle 23% české populace a 16% české populace uvedla, že člověk se stává seniorem ve věku 70 let. Z výsledků lze usoudit, že podle české populace se seniorem stává člověk mezi 60. a 70. rokem věku života.

Označení senior nepochází z českého jazyka, ale z anglického. V překladu znamená „starší“, či „zkušenější“.

V České republice je mezi širokou veřejností spíše zažitější pojmenování „důchodce“, které ale může být pro osobu takto označenou ponižující a degradující, neboť z důvodu odchodu ze zaměstnání může mít pocit nepotřebnosti a zbytečnosti. Jak jsem si ale všimla v běžném životě, tato věková kategorie raději upřednostňuje označení „starší dospělý“. Hlavním důvodem je dle mého názoru fakt, že se většina z nich nemusí nutně cítit „starými“, mohou se naopak cítit vitálně a v dobré fyzické i psychické kondici. Označení „starší dospělý“ nebo „senior“ dává těmto osobám pocit úcty a uznání.

Mahrová (2008, s. 109) ve své publikaci uvádí, že mezi 60 a 75 lety je senior stále ještě mladý a může být i velice aktivním. Odchodem do starobního důchodu však nastává velká životní změna a ne každý člověk se s ní lehce vyrovnává. V předdůchodovém věku se mnoho lidí na odchod do starobního důchodu těší, avšak s okamžikem, kdy situace opravdu nastane, je toto období seniorem vnímáno zcela jinak. Mnoho seniorů si přijde nepotřebným, neprospěšným a přestává si sám sebe vážit. Právě z tohoto důvodu se domnívám, že vzdělávání je pro seniory

vhodnou činností ve stáří a chtěla bych zjistit, jaké jsou optimální podmínky pro jejich vzdělávání. Podmínky vzdělávání seniorů jsem zjišťovala v praktické části bakalářské práce.

2.2 Stárnutí

Co je to stárnutí? Definice stárnutí existuje hned několik. Pro představu uvedu tři definice dle vlastního výběru.

Pacovský (1990, s. 30) popisuje stárnutí jako cestu do stáří. Stárnutí dělí na fyziologické a patologické. Fyziologické stárnutí popisuje jako součást života každého z nás. Patologické stárnutí se podle něj může projevovat několika způsoby, například předčasným stárnutím či nepoměrem mezi kalendářním a funkčním věkem, kdy funkční věk je vyšší než věk kalendářní.

S jinou definicí přichází Langmeier a Krejčířová (2006, s. 184). Ti popisují změny ve struktuře a funkcích organismu, které jsou zodpovědné za pokles schopností a výkonnosti jedince. Následkem toho je kulminování do terminálního stádia a následné smrti.

Poslední definicí je definice dle Holczerové a Dvořáčkové (2013, s. 21), kteří popisují stárnutí jako biologický proces, který je celoživotní a nezvratný. Trvá od početí a končí smrtí. I když postihuje každého jedince bez výjimky, jsou jisté rozdíly ve formě a průběhu tohoto procesu. Obecně je možné říci, že stárnutí v sobě zahrnuje změny, které se specificky objevují jak na těle, tak na duši. Změny můžeme dělit na změny psychické, tělesné a kognitivní. Nyní si představíme jednotlivé z nich.

2.2.1 Změny psychické

„V období stáří se různým způsobem mění i mnohé psychické funkce. Některé z těchto změn jsou podmíněny biologicky, jiné jsou důsledkem psychosociálních vlivů, mnohdy jde o výsledek jejich interakce. Doba, kdy se změny dané stárnutím začnou projevovat, jejich dynamika i způsob, jakým na ně starší lidé reagují, jsou individuálně rozdílné“ (Vágnerová, 2007, s. 315).

Na kvalitě psychiky se podílí osobnost člověka. Jisté vlastnosti, které člověk po celý život potlačoval či tlumil, se mohou začít projevovat právě v období stáří. Například šetrnost se může změnit v lakotu, energičnost ve výbušnost a pořádkumilovnost v perfekcionalismus.

Mlýnková (2011, s. 24) uvádí, že se do jisté míry zhoršuje přizpůsobování se změnám. Staří lidé mají rádi stereotyp a při nedostatku motivace k novým činnostem jej neradi mění.

Dle této autorky mají staří lidé větší sklony k plačtivosti. U seniorů se často objevuje strach a úzkost. Nejčastěji se obávají úrazů, smrti nebo ztráty životního partnera a s tím spojenou i obavou ze samoty. Smrt životního partnera je vždy velmi traumatizujícím okamžikem v životě seniora. Někteří se se ztrátou milované osoby naučí žít, byť velmi těžko. Bohužel ale dochází i k situacím, kdy senior ztrátu partnera nese tak špatně, že to do jisté míry urychlí jeho vlastní smrt.

Dalším negativním faktorem dle autorky může pro seniora být odchod do důchodu. S odchodem do důchodu senior ztrácí svou sociální roli pracujícího člověka a získává roli novou – roli důchodce. S tím souvisí jistá izolovanost, pocity méněcennosti a ztráta sebedůvěry.

2.2.2 Změny tělesné

Nyní uvedu tělesné změny, které se objevují ve stáří (Venglářová in Malíková, 2011, s. 18).

Tělesné změny

- změna vzhledu,
- úbytek svalové hmoty,
- změny termoregulace,
- změny činnosti smyslů,
- degenerativní změny smyslů,
- kardiopulmonální změny,
- změny v trávicím systému,
- změny vylučování moči,
- změny sexuální aktivity.

V průběhu stáří se výrazně mění vzhled člověka. Mění se například tělesná hmotnost, výška, přibývá vrásek, mění se barva vlasů či ochabují svaly. Ne všechny změny jsou na první pohled viditelné. Do tělesných změn řadíme i zvyšující se nemocnost, pomalejší hojení ran či častěji se vyskytující kardiovaskulární nebo nádorová onemocnění apod. (Čechová a kol., 2004, s. 35).

Šimíčková-Čížková (2003, s. 131) uvádí, že změna v hmotnosti souvisí se změnami tělesných proporcí, například šířkou ramen, pánve, snížením hmotnosti vnitřních orgánů a výrazným poklesem váhy svalstva. Úbytek tělesné výšky je zapříčiněn degenerativními změnami chrupavky, atrofií kostí a sesedáním meziobratlových plotének.

Vyšší pravděpodobnost úrazů, je podle Šimíčkové-Čížkové zapříčiněn sníženou pohyblivostí, která je způsobena výše popsanými změnami.

I kvalita zraku se s přibývajícím věkem mění. Mění se schopnost akomodace (tj. schopnost zaostřovat na různě vzdálené předměty, především na blízkou vzdálenost). Nejzávažnější vadou je podle Stuarta-Hamiltona (1999, s. 27) ztráta zrakové ostrosti. Bromley (in Stuart-Hamilton, 1999, s. 27) odhaduje, že zhruba 75% seniorů potřebuje brýle a velké procento z nich nevidí dobře ani s jejich pomocí.

Dalšími projevy tělesných změn u seniorů je zhoršení sluchu. Toto zhoršení může mít negativní vliv na komunikaci seniora ve společnosti. Senior může být díky zhoršenému sluchu a tudíž horšímu porozumění nervózní, podezřívavý a podrážděný.

Zatímco ke zrakovým nedostatkům se senioři nebojí přiznat a pořizují si optické pomůcky, sluchové nedostatky si jednoduše přiznat nechtějí. Podle Pacovského (in Šimíčková-Čížková, 2003, s. 134) trpí nedoslýchavostí přes 30% seniorů starších 75 let.

Za zdravého člověka ve stáří lze považovat toho, který netrpí žádnou zjevnou chorobou, necítí se nemocný a je soběstačný.

2.2.3 Kognitivní změny

„Organické změny centrální nervové soustavy se odrážejí v intelektuální činnosti gerontů“ (Šimíčková-Čížková, 2003, s. 137).

Pro stáří je charakteristické zhoršení paměti. Více je zasažena spíše krátkodobá paměť. Dlouhodobá bývá zachována a vzpomínky z dávné minulosti se snadněji vybavují.

Zasažení paměti znesnadňuje schopnost učení. Dle Příhody (Příhoda in Šimíčková-Čížková, 2003, s. 137) ale výzkumy dokazují, že ani ve vysokém věku nezaniká schopnost učit se, pouze se tato schopnost snižuje.

Dle Vágnerové (2007, s. 318) je významnou změnou celkové zpomalení poznávacích procesů. Neznamená to, že by starší lidé byli méně schopní, ale bývají pomalejší a k pochopení nového poznatku potřebují více času.

Ve stáří se velmi často objevuje nemoc zvaná demence, která je bohužel nevyléčitelná a má zásadní vliv na kognitivní funkce. „*Demence je choroba, u níž dochází k významnému snížení paměti, intelektu a jiných tzv. poznávacích (kognitivních) funkcí od jejich původní úrovně až k druhotnému úpadku všech dalších psychických funkcí*“ (Mühlpachr, 2004, s. 71).

Mühlpachr (2004, s. 71) ve své knize uvádí, že počátečním projevem demence je porucha paměti, později se přidávají i další poruchy. Například depresivní stavy, afekty či změny nálad. Někdy dochází i k poruchám vnímání (bludy, halucinace či iluze). V průběhu demence dochází k nenávratné změně osobnosti a k úplné neschopnosti vykonávat běžné denní úkony.

Jak bylo ale již několikrát zmíněno, průběh stárnutí není u každého jedince stejný. Velmi záleží na genetické výbavě, na životním stylu, kterým jedinec žil, či na osobnosti člověka. Obecně lze ale říci, že nikdo z nás se nevyhne změnám, které jsou se stářím spojené.

2.3 Stáří

Dle Čechové a kol. (2004, s. 35) se termínem stáří označuje období zhruba od 65 let výše. Rozdíly mezi lidmi jsou velice individuální a záleží především na jejich genetické dispozici, zdravotním stavu, životním stylu či na osobnosti jedince.

Langmeier (1998, s. 185) ve své publikaci uvádí, že člověk je starý tehdy, když je za starého považován ostatními členy společnosti. Dále poukazuje na to, že pohled společnosti na to, kdy je člověk starý se v průběhu let mění. V roce 1800 byl za starého považován člověk čtyřicetiletý, v roce 1890 již člověk padesátiletý.

Při studiu literatury mě velmi zaujala charakteristika stáří podle Saka a Kolesárové (2012, s. 14).

„Stáří je životní fáze člověka ohraničená dvěma časovými body. Horní věková hranice stáří je ostře vymezena smrtí. Spodní věková hranice je rozmazána tím, že jevy a procesy, které tvoří stáří, do života člověka vstupují postupně. Teprve úhrn těchto jevů a procesů tvoří stáří.“

Období stáří přináší mnoho změn. Zvyšuje se například nemocnost, zpomaluje se hojení, mění se vzhled člověka (především barva vlasů, přibývání vrásek, ubývání zručnosti atd.).

To, jak člověk vnímá proces stárnutí, velmi závisí na jeho osobnosti. Někteří o sebe s přibývajícím věkem nepřestávají pečovat a tím podporují svoji sebeúctu. Mnozí se ale nedokážou se stářím smířit, zanedbávají sebe, hygienu i domácnost. Mohou být velmi pesimističtí a někdy reagují velmi kriticky na své okolí.

Existuje mnoho dělení stáří. Nejznámější dělení nalezneme v Příhodově Ontogenezi lidské psychiky (1974, s. 62), kde závěrečné stádium ontogeneze nazývá senium a dělí ho do třech kategorií:

- senescence od 60 do 75 let,
- kmetství od 75 do 90 let,
- patriarchium od 90.

Velmi známá je též klasifikace doporučená Světovou zdravotnickou organizací WHO (Šimíčková-Čížková, 2003, s. 130):

- stárnoucí od 60 do 74 let,
- starý od 75 do 89 let,
- stařecký od 90 let.

Nyní se zaměřím na dělení stáří dle Vágnerové (2007, s. 299, 398-400), která ho dělí na rané a pozdní, viz níže.

Rané stáří 60–75 let

Vágnerová charakterizuje rané stáří nebo také třetí věk jako období života, kdy již dochází ke změnám daných stárnutím, ale změny ještě nemusí být tak zásadní, aby seniorovi znemožňovaly aktivní a nezávislý život.

Hlavním úkolem je dle E. H. Eriksona (Erikson in Vágnerová, 2007, s. 299) dosáhnout v tomto období stáří integrity v pojetí vlastního života. Ta se projevuje tím, že senior přijme svůj život jako život smysluplný, přijme své nedokonalosti spolu s tím, co se mu v životě nepovedlo. Nedílnou součástí integrity je i harmonizace všech rolí, které senior během všech vývojových rolích získal.

Pravé stáří 75 a více let

Období, které nastává po 75. roce života se též nazývá jako životní fáze pravého stáří. V tomto období narůstají dle autorky problémy dané tělesným a mentálním úpadkem.

Vágnerová uvádí, že velmi důležitým úkolem pozdního stáří je udržení přijatelného životního stylu. Přijatelný životní styl souvisí především s udržením soběstačnosti do co nejvyššího věku, udržení či znovuvytvoření potřebných sociálních kontaktů a vztahů a úcta k sobě samému.

Toto období je charakteristické velkou řadou zátěžových situací. Jsou jimi například nemoc či úmrtí partnera nebo zhoršení zdravotního stavu seniora.

3 Volný čas se zaměřením se na vzdělávání

V této kapitole se zaměřím na to, jak mohou senioři v dnešní době trávit svůj volný čas. Dále uvedu, co motivuje seniory ke vzdělávání a jaké vzdělávací možnosti mají.

3.1 Možnosti trávení volného času u seniorů

Definicí volného času je hned několik. Pro představu uvedu definici dle Holczerové a Dvořáčkové (2013, s. 29). „*Volný čas můžeme chápat jako opak doby nutné práce a povinností a doby nutné k reprodukci sil. Je to doba, kdy si své činnosti můžeme svobodně vybrat, děláme je dobrovolně a rádi, přinášejí nám pocit uspokojení a uvolnění*“.

Můžeme sem tedy zahrnout odpočinek, relaxaci, zájmové činnosti, zájmové vzdělávání či rekreaci.

Beneš (2008, s. 89-90) ve své publikaci uvádí, že si senioři jen málo kdy najdou nového koníčka. Většinou se rozvíjí stávající zájmy nebo se obnoví koníček, který již člověk dlouho nedělal, ale v minulosti ho nějakým způsobem zaujal.

„*Volnočasové aktivity mohou u starších lidí výrazně napomoci v prevenci sociálního vyloučení, pocitů samoty a potřeby péče ze strany státu*“ (Bočková, 2011).

Autorka dále uvádí, že většina volnočasových aktivit pro seniory je organizována neziskovým sektorem a také nižšími územními celky státu (obecní úřady atd.). Možnosti volnočasových aktivit se velmi liší podle velikosti města, ve kterém senior žije. V menších vesnicích je nabídka omezenější než ve velkých městech, kde volnočasové aktivity poskytují různé organizace a instituce.

Pro představu uvedu pár volnočasových aktivit z různých oblastí, které Bočková (2011) ve své publikaci uvádí.

Fyzické aktivity:

- turistika,
- jízda na kole,
- plavání,
- tanec,
- rehabilitační či zdravotní cvičení,

Volnočasové aktivity rozvíjející intelekt:

- univerzity třetího věku,
- akademie seniorů,
- kluby pro seniory.

3.2 Vzdělávací potřeby seniorů

Než se dostanu k samotné charakteristice vzdělávacích potřeb, nejprve charakterizuji pojem potřeba a vzdělávání.

„Potřeba patří mezi důležité motivy chování, jednání a prožívání člověka. Jde o pociťovaný, resp. prožívaný nedostatek nebo nadbytek něčeho. Potřeba je provázena vnitřním duševním napětím, které nás vede k určitému chování, jehož cílem je uspokojení potřeby. Tím dojde i k redukci, resp. vymizení tohoto duševního napětí“ (Kohoutek, 2009).

„Proces uvědomělého a cílevědomého zprostředkování a aktivního utváření a osvojování soustavy vědeckých a technických vědomostí, intelektuálních a praktických dovedností a lidských zkušeností, utváření morálních rysů a osobitých zájmů“ (Palán, 2002, s. 237).

Palán (2002, s. 234) charakterizuje vzdělávací potřeby jako hypotetický stav ať už uvědomovaný či nikoliv, kdy jedinci chybí znalosti nebo dovednosti, které mají význam pro zachování jeho existence.

Dále vzdělávací potřeby definuje jako potřeby sociální, jelikož vznikají až v průběhu života. Autor uvádí, že jsou ovlivňovány hlavně trhem práce, ale také vlivy společenskými a osobnostními. Ve své knize zmiňuje jeden z výzkumů, který dokazuje, že vzdělávací potřeby se u lidí výrazně liší. Zatímco u osob, které prošly nedokonalým prvotním vzděláváním, vzdělávací potřeby nevznikají, u osob, které dosáhly vyššího vzdělání je vzdělávání jednou z důležitých potřeb v jejich životě.

Kalvach a kol. (2004, s. 822) uvádějí, že učení a vzdělávání ve stáří plní určité úkoly. Jsou jimi například:

- přinášení sociálního kontaktu,
- tvoření struktury volného času seniora,
- posilování a procvičování paměti,
- využití nových poznatků v běžném životě.

Potřeba vzdělávání může být uspokojena prostřednictvím individuálních aktivit (četba odborné literatury, sledování odborných pořadů v televizi, či jejich poslouchání v radiu) nebo prostřednictvím vzdělávacích kurzů, akademií třetího věku či univerzit třetího věku (Kalvach a kol. 2004, s. 822).

3.3 Motivace seniorů ke vzdělávání

Co je to motivace? Klevetová a Dlabalová (2008, s. 35) uvádějí tuto definici. „*Motivace je hybnou pákou lidského chování, která nás nutí uspokojovat své vlastní potřeby. Potřeby člověka souvisí nejenom s biologii organismu, ale také s jeho sociální a pracovní existencí ve společnosti, kde žije*“.

Dále uvádějí tři klíče k motivaci (2008, s. 36), kterými jsou touha dosáhnout cíle, důvěra ve své schopnosti a vlastní představa dosažené změny. Touha dosáhnout cíle v sobě především zahrnuje to, jak moc velká je touha po dosažení cíle. Důvěra ve své schopnosti zase znamená to, jak moc senior důvěřuje sám v sebe a také to, jestli má kolem sebe někoho, kdo mu bude případnou oporou. Pod třetím klíčem k motivaci si můžeme představit to, zda se sebou bude senior po dosažené změně spokojený.

Autorky Holczerová a Dvořáčková (2013, s. 32-33) ve své publikaci zmiňují, že motivace dalšího vzdělávání seniorů závisí na dosaženém vzdělání, na druhu onoho vzdělání či dříve rozvinutých zájmech. Dle těchto autorek je hlavním motivem touha po sociálním kontaktu či snaha najít smysl života.

Nyní více přiblížím dělení motivace podle Palána (2002, s. 125). Motivaci dělí na habituální a aktuální.

Habituaální motivace je motivací, která se odráží od dřívějších postojů ke vzdělávání. Naopak motivace aktuální je ovlivňována aktuálními a krátkodobými motivy – například strach ze sociální izolace.

Miroslav Krystoň a kol. (2014, s. 65) za nejčastější motivy účasti seniorů na vzdělávání se považují především udržení psychické a sociální aktivity, snížení pocitu osamocení, sociální integrace, udržování soběstačnosti, naplnění osobních zájmů či realizaci toho, co člověk nestihl v dobách své ekonomické aktivity. Což potvrzuje i mnou provedený výzkum. Více o něm v praktické části této práce.

4 Specifika vzdělávání seniorů a možnosti jejich vzdělávání

Poslední kapitola teoretické části bakalářské práce pojednává o funkcích vzdělávání seniorů dle různých autorů, o možných bariérách a možnostech jejich vzdělávání.

4.1 Funkce vzdělávání seniorů

Věda, která spadá pod vědní obor andragogika a zabývá se vzděláváním seniorů, se jmenuje gerontopedagogika (Průcha, 2012). Za vhodnější označení ovšem někteří autoři považují slovo gerontagogika, hlavně z důvodu protimluvu, který je ve slově gerontopedagogika obsažen.

Dlabalová a Klevetová (2008, s. 52) gerontopedagogiku charakterizují jako vědu, která se zabývá především výchovou a vzděláváním seniorů ve stáří a ke stáří a snaží se hledat cesty, kterými seniora připravit na poslední etapu života. Má za cíl navrátit důstojnost stáří a vymezit úlohu člověka ve stáří.

Lívečka (in Mühlpachr, 2004) uvádí čtyři funkce vzdělávání seniorů. Jsou jimi funkce preventivní, anticipační, rehabilitační a posilovací.

Preventivní funkce vzdělávání má za cíl pozitivně ovlivňovat průběh stárnutí a stáří. Anticipační funkce dle autora přispívá k pozitivní připravenosti na změny ve stylu života, k nimž dochází především ve spojení s odchodem do starobního důchodu. Rehabilitační funkce zase představuje a je spojena se znovuobnovováním a udržováním fyzických a psychických sil. Nejvýznamnější je dle autora funkce posilovací, která přispívá k rozvoji zájmů, koníčků a potřeb. Je spojena také s tím, nebát se poprosit druhé o pomoc a přijmout svá omezení. Tuto funkci je také možné označit jako kultivační či stimulační.

Čornaničová (1998, s. 68) ve své publikaci zmiňuje tyto funkce vzdělávání seniorů:

- vzdělávací,
- kulturně-kultivační,
- sociálně-psychologické.

Vzdělávací funkce představuje především získávání poznatků, zkušeností a informací. Kulturně-kultivační zase rozvoj osobnosti v oblastech kulturních, uměleckých či pohybových a na závěr funkce sociálně-psychologická, která má za cíl přizpůsobovat se změnám, které se ve stáří objevují. Dále pak udržení kvality života, na kterou je senior zvyklý.

4.2 Možné bariéry ve vzdělávání se seniorů

Do vzdělávání se seniorů se mohou promítnout i jisté bariéry, které detailněji popisují Ondráková a kol. (2012, s. 39). Bariéry mohou být časové, finanční a místní.

Časovými bariérami je na mysli to, že vzdělávací aktivity jsou v časech, které z nějakých důvodů seniorům nevyhovují. Kaspera a Lubecki (in Ondráková a kol., 2012, s. 39) realizovali výzkum, ve kterém zjistili, že senioři si často stěžují na to, že se některé vzdělávací aktivity konají v časech, ze kterých se vracejí domů ve tmě, a tím se snižuje jejich pocit bezpečí. Do časových bariér, ale můžeme zahrnout i situaci, kdy senior i nadále ve starobním důchodu pracuje, a na vzdělávání mu tedy již nezbývá čas či energie. K tomuto zjištění jsem dospěla ve své praktické části bakalářské práce.

Do finančních bariér zahrnujeme to, co je z názvu těchto bariér zřejmé. Z výzkumu výše zmíněného vyplývá, že senioři jsou ochotní do vzdělávání investovat maximálně 500 Kč měsíčně.

Pokud se v určitých lokalitách či městech vyskytuje omezené množství aktivit, mluvíme o bariérách místních.

Jinak pojal členění bariér Šerák (2014, s. 66). Ten ve své publikaci uvádí bariéry situační, které vyplývají z aktuální životní situace jedince (dopravní obslužnost, finanční náročnost apod.), institucionální, které jsou spojené s organizací, která poskytuje vzdělávání, jejíž programová nabídka nemusí být dostatečná nebo seniorovi nevyhovuje časový harmonogram nabízených aktivit a bariéry dispoziční, které se týkají především aktuální fyzické a psychické kondice, zdravotního stavu či motivace.

Dle mého názoru motivace seniorů ke vzdělávání rozhodně ovlivňuje i zdraví seniora. Pokud je senior nemocný, má jinak postavený žebříček potřeb než senior zdravý. Bariéry, které brání seniorům se vzdělávat, jsem zjišťovala v praktické části bakalářské práce.

4.3 Vzdělávací možnosti pro seniory

Tuto kapitolu zařazuji do teoretické části bakalářské práce z toho důvodu, že v praktické části této práce zjišťuji, zda senioři vědí o institucionálním zajištění pro jejich vzdělávání. Vzdělávání pro seniory je v České republice realizováno například prostřednictvím Univerzit třetího věku, Akademií třetího věku, v Klubech aktivního stárnutí či prostřednictvím e-learningového vzdělávání. Nyní popíši některé z možností vzdělávání pro seniory dle Ondrákové a kol. (2012, s. 46-47).

4.3.1 Univerzity třetího věku

Třetí věk, který je uveden v názvu nám symbolizuje aktivní osoby v důchodovém věku.

Autoři ve své publikaci uvádí, že počátky univerzit třetího věku se u nás datují od roku 1986 a jsou spojeny s Univerzitou Palackého v Olomouci.

Vzdělávání seniorů má v České republice mnohem delší historii než samotné vzdělávání univerzit třetího věku. Vzdělávání seniorů probíhalo v rámci Československého červeného kříže či prostřednictvím Klubů aktivního stáří. Činnosti Klubu aktivního stáří sahají do roku 1978, činnosti Československého červeného kříže pak můžeme sledovat v roce 1983, kdy byla v Přerově založena první česká Akademie třetího věku. O zakládání a samotný rozvoj univerzit třetího věku přispěla velkou měrou i Česká gerontologická a geriatrická společnost. V jejím rámci byla na začátku 80. let 20. století zřízena Sekce akademií a univerzit třetího věku (Krystoň a kol., 2014, s. 32).

Podle Palána není cílem univerzit třetího věku vzdělávat seniory, ale aktivně naplnit jejich život. Univerzity třetího věku dle jeho definice neposkytuje ucelené vysokoškolské ani jiné vzdělávání a může být jedno i více semestrové s různým odborným zaměřením (2002, s. 224).

„U3V poskytuje osobám v pozdějším věku všeobecné, zájmové a neprofesní vzdělávání na vysokoškolské či univerzitní úrovni. Celkově je v České republice organizováno více než sedm set různých vzdělávacích programů a touto formou studuje přes 38 000 seniorských studentů“ (E-senior, 2014).

Obory vyučované na univerzitách třetího věku dle Krystoně a kol. (2014, s. 33) často korespondují s obsahovým zaměřením zastřešující vysoké školy. Senioři mohou studovat jak obory humanitní, přírodovědné či technické. Senioři mají možnost navštěvovat i širokou škálu pohybových aktivit. Nabídka oborů se mění s dobou a aktuálními trendy.

4.3.2 Univerzita volného času

Velkou výhodou univerzit volného času je dle Klevelandové a Dlabalové (2008, s. 53) především to, že nejsou věkově segregované. Univerzitu volného času mohou navštěvovat jak matky na mateřské dovolené, invalidní, senioři, tak třeba i nezaměstnaní v produktivním věku. Tyto univerzity nejsou vázány na existenci vysoké školy, proto jsou dle autorek více flexibilní a většinou samofinancovatelné. Univerzity volného času organizují například soukromé agentury, knihovny či domovy pro seniory.

4.3.3 Akademie třetího věku

Dle výše uvedených autorů jsou akademie třetího věku obdobou univerzit třetího věku. Jsou si velmi podobné, co se týče organizace vzdělávací činnosti či náročnosti studia. Zřizovateli jsou ale častěji města, kraje či kulturní střediska a to z důvodu, že v menších městech není sídlo některé z vysokých škol.

4.3.4 Kluby třetího věku

Tyto kluby nabízí různorodé vzdělávací aktivity a širší kulturní vyžití. Ondráková a kol. přirovnávají tyto kluby k nízkoprahovým klubům pro děti a mládež.

PRAKTICKÁ ČÁST

5 Metodologie výzkumu

Nyní navážu praktickou částí na část teoretickou. V praktické části bakalářské práce představuji cíle výzkumu, metody sběru dat, cílovou skupinou a analyzuji podrobně jednotlivá zjištění. Na závěr praktické části se zaměřím na výsledky svého šetření.

5.1 Kvalitativní výzkum

Empirický výzkum jako takový „*pracuje s konkrétními údaji o jevech a procesech sociální skutečnosti, informacemi získanými prostřednictvím určitých metod a výzkumu a technik sběru dat*“ (Reichel, 2009, s. 32).

Průcha (2012, s. 161) ve své publikaci uvádí, že kvalitativní výzkum umožňuje detailnější a hlubší pohled do zvláštnosti jevů, subjektů a procesů oproti výzkumu kvantitativnímu.

Kvalitativní výzkum se též označuje jako výzkum konstruktivistický, naturalistický, interpretativní nebo reflexivní. Kvalitativní výzkum vychází z empirických dat, které mají podobu textů (měkká data), která se získávají pomocí hloubkového rozhovoru, nestrukturovaným pozorováním či studiem dokumentů (Hendl, 1997, s. 12-13).

„*Kvalitativní výzkum je používán, je-li pro nás důležité porozumění lidem v sociálních situacích, tedy tehdy, potřebujeme-li definovat, jak populace prožívá studovaný problém*“ (Čapek, 2010, s. 100).

Kvalitativní výzkum se provádí nejčastěji jako intenzivní a dlouhý kontakt výzkumníka s terénem anebo životní situací. Životní situace jsou často naprosto banální, týkají se každodenního života jedince, skupiny, společnosti nebo organizace. Toto jsou důvody, které mě vedly k volbě kvalitativního výzkumu. Umožňují mi představit zkoumanou problematiku v širším kontextu.

Kvalitativní výzkum má své zásady, které je nutné dodržovat, autor jich ve své publikaci uvádí osm, které nyní charakterizují (Hendl, 1997, s. 32-34).

Zásada č. 1 – Otevřenost

Tato zásada spočívá v otevřenosti vůči zkoumaným osobám, otevřenost vzhled ke zkoumané situaci a také v otevřenosti vůči použitým metodám. Otevřenost se projevuje především

zvýšenou vnímavostí a citlivostí k tomu, jak situace definují druhé. Tuto otevřenost zajišťují pomocí rozhovoru.

Zásada č. 2 – Zahrnutí subjektivity

V kvalitativním výzkumu nelze vyloučit ovlivnění výsledků výzkumu hodnotovými postoji výzkumníka. U tohoto druhu výzkumu je důležitá určitá identifikace se zkoumaným jevem a to jak s osobou či prostředím a přístup výzkumníka se má vyznačovat především kritickou a dialektickou distancí. Tuto zásadu jako výzkumník splňuji, jelikož jsem pracovala v domově pro seniory jako aktivizační pracovník.

Zásada č. 3 - Procesuálnost

Výzkumné šetření má být procesem, v jehož průběhu se mění jeho jednotlivé prvky.

Zásada č. 4 – Reflexivita

Zde se jedná především o připravenost výzkumníka reagovat na nečekané momenty. Tyto momenty je nutné reflektovat a přizpůsobit jim i změnu výzkumných metod.

Zásada č. 5 – Zaměření na případ

Při výzkumném šetření se věnuje pozornost jednotlivým případům. U těchto případů se provádí jejich podrobný popis a navrhuje se pomocí nich teorie, které se také jimi přezkušují.

Zásada č. 6 – Historicitu a kontextuálnost

V kvalitativním výzkumu se uchopení případu děje především historicky a to hlavně z důvodu, že předměty humanitních věd mají vždy nějakou historii.

Zásada č. 7 – Problematizace determinovanosti

Determinismus je prolamován interpretací člověka. Je zde nutný určitý řád, který je nutný brát jako dohadovaný pořádek, ve kterém se lidé kontinuálně dohadují při vzájemném dorozumívání o svých záměrech a očekáváních.

Zásada č. 8 – Iterativní heuristika

Celý plán výzkumu je často poznamenán počáteční nejistotou výzkumníka o směrech možného zkoumání. Získané výsledky ovlivňují další sběr dat výzkumníka i plán výzkumu.

V tabulce č. 1 uvádím výhody a nevýhody kvalitativního výzkumu dle Hendla (2005, s. 49).

Tabulka 1 Výhody a nevýhody kvalitativního výzkumu

Výhody kvalitativního výzkumu	Nevýhody kvalitativního výzkumu
<ul style="list-style-type: none">- získává podrobný popis a vhled při zkoumání jedince, skupiny, události, fenoménu,- zkoumá fenomén v přirozeném prostředí,- umožňuje studovat procesy,- umožňuje navrhovat teorie,- dobře reaguje na místní situace a podmínky,- hledá lokální (idiografické) příčinné souvislosti,- pomáhá při počáteční exploraci fenoménů.	<ul style="list-style-type: none">- získaná znalost nemusí být zobecnitelná na populaci a do jiného prostředí,- je těžké provádět kvantitativní predikce,- je obtížnější testovat hypotézy a teorie,- analýza dat i jejich sběr jsou často časově náročné etapy,- výsledky jsou snadněji ovlivněny výzkumníkem a jeho osobními preferencemi.

Zdroj: HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*, 2005, s. 49.

5.2 Cíl výzkumu

Cílem výzkumu je zjistit, zda mají senioři potřebu a zájem se vzdělávat, a jaké jsou optimální podmínky pro jejich vzdělávání z jejich pohledu. To znamená, jaké formy vzdělávání by upřednostňovali či upřednostňují, co je nebo by pro seniory bylo tou správnou motivací pro návštěvu vzdělávací akce či kolik by byli do vzdělávání se ochotni investovat peněz a času.

Dále bych ráda zjistila, o jaké oblasti vzdělávání by měli senioři zájem a kde by hledali případné informace o nabízených vzdělávacích akcích.

5.3 Metody sběru dat

Pro praktickou část bakalářské práce jsem zvolila dvě metody sběru dat – polostrukturovaný rozhovor a kazuistiku neboli případovou studii. Tyto dvě metody nyní popíši níže.

5.3.1 Polostrukturovaný rozhovor

Jednou z metod sběru dat, kterou jsem použila ve svém výzkumném šetření, je rozhovor. Konkrétně jsem si vybrala polostrukturovaný rozhovor jako jeden z možných druhů rozhovoru.

Podstatou rozhovoru je přímý kontakt výzkumníka s respondentem, který nám poskytuje potřebné informace (Průcha, 2012, s. 220).

Průcha ve své publikaci *Andragogický výzkum* vymezuje tři druhy rozhovorů a to strukturovaný, polostrukturovaný a nestrukturovaný rozhovor (2014, s. 120-121). Pro účely výzkumu jsem zvolila polostrukturovaný rozhovor, který má stejně jako strukturovaný rozhovor dopředu připravené otázky, ale respondent má mnohem širší prostor pro vyjádření svých názorů oproti rozhovoru strukturovanému.

Průcha dále uvádí i jisté zásady tvorby a průběhu rozhovoru. U rozhovoru stejně jako u dotazníku platí, že otázky by měly být co nejsrozumitelnější a neměly by být příliš intimní či osobně nepříjemné. Další velmi důležitou součástí rozhovoru je jeho záznam. Nejlepším řešením je nahrát rozhovor na diktafon či jiné nahrávací zařízení. Před samotným nahráváním rozhovoru je nutné respondenta na zaznamenávání rozhovoru upozornit a požádat ho o jeho souhlas. Všechny tyto zásady jsem se při výzkumném šetření snažila dodržet a také jsem získala souhlas od všech respondentů k nahrávání rozhovorů.

5.3.2 Kazuistika

Druhou metodou sběru dat, kterou jsem použila je kazuistika neboli případová studie.

„Kazuistika (case study) je ucelená a podrobná studie jedné osoby. Vždy se jedná o záměrnou volbu, vybraný objekt musí mít vlastnosti, které badatel chce sledovat“ (Kutnohorská, 2009, s. 76).

Případová studie má několik variant. Kutnohorská (2009, s. 77) uvádí tři základní varianty případové studie.

- jednopřípadová studie,
- případová studie zahrnující komplexnější systém,
- případová studie životního příběhu nebo biografický výzkum.

Jednopřípadová studie je nejpoužívanější formou případové studie. V jednopřípadové studii se jedná o podrobnou studii jedné osoby, která si klade za cíl sestavit celkový obraz daného případu. Tuto variantu případové studie jsem si zvolila pro svůj výzkum. Z pohledu Hendla a jeho členění případové studie by šlo o osobní případovou studii (1997, s. 39).

Při výzkumu vnímání pracovního prostředí nebo při výzkumu faktorů ovlivňující motivaci jednotlivců se používá případová studie zahrnující komplexnější systém.

Jako poslední varianta případové studie je případová studie životního příběhu nebo biografického výzkumu. Ta se využívá zejména tehdy, pokud naznačení širší souvislosti má velký význam pro zodpovězené výzkumné otázky.

Na závěr ještě shrnu důležité předpoklady pro tvorbu kazuistiky, které zmiňuje ve své publikaci Kutnohorská (2009, s. 78):

- vybrání problematiky, kterou chce výzkumník zachytit,
- výzkumník musí mít teoretické vědomosti o problematice a praktické zkušenosti v ní,
- musí mít představu o tom, co bude cílem případové studie,
- musí získat zkoumanou osobu pro práci na případové studii – motivovat ji a seznámit se situací,
- musí mít informovaný souhlas zkoumané osoby.

5.3.2.1 Kazuistika paní Jany H.

Nyní uvedu kazuistiku, která mi pomohla proniknout do situace seniorů v oblasti vzdělávání. Díky této kazuistice jsem si pomohla utřídit, na které otázky při rozhovorech s respondenty zaměřit.

Paní Jana H.

Paní Jana H. se narodila 21. 1. 1942. Bydlí sama na Praze 4 v malém bytě. Vystudovala obor zdravotní sestra a toto povolání vykonávala po celý svůj život až do odchodu do starobního důchodu. Vychovala tři děti a má dvě vnoučata a 6 pravnoučat.

Paní Jana H. byla vždy velmi aktivní, měla přehled o akcích v jejím okolí a aktivně se jich účastnila. Vždy jí bavila historie, a proto se svými přáteli navštěvovala vlastivědné procházky a výlety, během kterých je provázel zkušený průvodce. Díky těmto procházkám se paní Jana H. měla možnost podívat po mnoha místech České republiky. Vyhovoval jí velice čas těchto procházek a cena, která vzhledem k výši starobního důchodu nebyla vysoká. Vzdělávacích

akcí se účastnila vždy maximálně dvakrát týdně, protože trávení času s jejími vnoučaty pro ni dle jejich slov je jedním ze smyslu života a nechtěla se o něj ochudit. Motivací pro účastnění se těchto akcí, bylo pro paní Janu H. především získání nových informací, bystření si myšlenkových procesů a trávení volného času s přáteli.

Kvůli zhoršenému zdravotnímu stavu musela paní Jana H. zanechat účasti na těchto vlastivědných procházkách. Rozhodla se, že ve studiu historie bude pokračovat za pomoci samostudia. Paní Jana H. pravidelně sleduje historické dokumenty, čte naučnou literaturu a zbytek informací hledá na internetu, ke kterému má velmi kladný vztah.

Paní Jana. H. zastává názor, že ve stáří by člověk neměl polevovat a měl by mít zájem, který by ho naplňoval.

5.4 Výběr respondentů

Pro svůj výzkum jsem si vybrala šest seniorů technikou snowball sampling neboli technikou sněhové koule. Tu definuje Disman takto (2011, s. 114): „*Snowball technique spočívá na výběru jedinců, při kterém nás nějaký původní informátor vede k jiným členům naší cílové skupiny*“.

Mými respondenty byli tři ženy a tři muži ve věku 62, 63, 72, 73, 77 a 81 let. Mnou oslovení senioři bydlí v Praze a to buď se svým manželem, dětmi či bydlí sami.

Všichni respondenti byli seznámeni s nutností nahrávání rozhovoru na diktafon a ode všech mi byl udělen souhlas s jeho nahráváním. Vysvětlila jsem jim účel prováděného výzkumu a ujistila je, že rozhovor je anonymní a že veškerá získaná data budou použita pouze a jen pro účel mé bakalářské práce.

Byla jsem velmi překvapena a zároveň potěšena ochotou respondentů odpovídat na otázky rozhovoru. Všichni respondenti odpovídali na zadané otázky pečlivě a se zájmem.

5.5 Analýza rozhovorů

V této podkapitole budu analyzovat uskutečněné rozhovory. Sebe jsem při přepisování všech rozhovorů označila iniciály K. P., respondenty zase iniciály dle jejich jména a příjmení a to z důvodu lepší přehlednosti. Každý rozhovor krátce shrnu a na závěr provedu závěrečné shrnutí a uvedu výsledky všech uskutečněných rozhovorů.

5.5.1 Rozhovor 1

Prvním respondentem byla Paní Růžena N. (R. N.). Paní Růženě N. je 73 let a žije sama v bytě v Praze 8.

K. P.: „Jaké je Vaše dosažené vzdělání?“

R. N.: „Čtyřletá pedagogická škola pro učitele národních škol a k tomu ještě logopedický asistent.“

K. P.: „Momentálně pracujete nebo jste již ve starobním důchodu?“

R. N.: „Nepracuji, jsem již v důchodu.“

K. P.: „Jaké bylo Vaše zaměstnání před odchodem do starobního důchodu?“

R. N.: „Pracovala jsem jako učitelka ve škole pro vadně mluvící v Kobylicích a potom to byla základní škola Lyčkovo náměstí v Karlíně. Tam jsem měla speciální třídu s dětmi s poruchami učení i chování.“

K. P.: „Co si myslíte, že je ve starším věku důležité.“

R. N.: „Každopádně je potřeba mít nějakého koníčka. U mě to bývala zahrádka, tam jsem se fyzicky unavila a za druhé to bylo a je čtení a luštění křížovek. Křížovky luštím denně.“

K. P.: „Myslíte, že pro Vás osobně je důležité se vzdělávat? Ať už jde o jakoukoli formu vzdělávání. Myslím tím, například čtení odborné či naučné literatury, sledování dokumentů či návštěva nějaké vzdělávací akce.“

R. N.: „Určitě ano, je nutné znát, co se děje kolem dokola.“

K. P.: „Upřednostnila byste raději vzdělávání se v nějaké instituci nebo spíše individuální vzdělávání, například, že si přečtete knížku, či shlédnete naučný dokument?“

R. N.: „Vzhledem k věku a zdravotnímu stavu spíše individuální vzdělávání.“

K. P.: „Dobře, i přesto, že tedy upřednostňujete spíše individuální vzdělávání, víte, jaké jsou ve Vašem okolí možnosti vzdělávání?“

R. N.: „Ano, v Praze tady na Proseku je domov důchodců a tam je možnost se přihlásit do různých kurzů angličtiny, němčiny, cvičení a podobně, takže ta možnost by tu určitě byla.“

K. P.: „A Vy sama jste někdy nějaké vzdělávací akce buď ve zmíněném domově pro seniory či v jiné instituci účastnila?“

R. N.: „Ze začátku důchodu ano, to jsem s přáteli chodívala na různé vlastivědné vycházky, kde jsme vždy měli určenou nějakou trasu s průvodcem. Teď bohužel kvůli zhoršenému zdravotnímu stavu nic podobného podnikat nemůžu.“

K. P.: „A přidaly Vám tyto vlastivědné procházky užitečné a smysluplné? Naplňovaly Vás?“

R. N.: „Pro mě to mělo velký smysl, hlavně mi to přinášelo velké uspokojení, protože jsme jednak poznali něco nového, a i když již léta letoucí bydlíme v Praze, tak jsme na určitých místech nikdo nikdy nebyli a za Prahou už vůbec ne.“

K. P.: „Co si myslíte, že by pro Vás bylo tou správnou motivací pro navštívení některé vzdělávací akce?“

R. N.: „Popravdě ani nevím, ale nejspíše by to bylo to, že bychom se sešli zase jako na začátku důchodu celá parta bývalých kantorů. To by mě nejspíš vyburcovalo k tomu někam jít, ale cítím na sobě, že jsem už i celkem zlenošila.“

K. P.: „Kdybyste se i přes všechny překážky rozhodla nějakou vzdělávací akci navštívit, kde byste hledala případné informace o tom, kde a kdy se jaká vzdělávací akce pořádá?“

R. N.: „Vzhledem k tomu, že nemám počítač a teda ani internet, tak jediné přes kamarádky, které navštěvovaly univerzitu třetího věku. Ještě mě napadá, že možná přes noviny, kde jsou také občas nějaké nabídky.“

K. P.: „Jaká oblast by Vás při vzdělávání se zajímala nejvíce? Co by Vás nejvíce bavilo?“

R. N.: „Nejvíce by mě zajímaly dějiny.“

K. P.: „Jazyky by Vás nelákaly?“

R. N.: „Jazyky ne, protože ty mě moc do hlavy nelezou. Sice jsme se snažili, když v televizi šla relace, kde učili němčinu, tak jsme došli do nějaké kapitoly, ale jakmile se s někým nemluví přímo, tak nám to moc nelezlo do hlavy a postupně jsme zapomněli.“

K. P.: „Kdybyste se rozhodla pro vzdělávání, kolik času týdně byste byla ochotná vzdělávání věnovat?“

R. N.: „Třeba tady v domově pro seniory na Proseku je vzdělávání denně, ale já bych tam denně určitě nechodila. Viděla bych to tak na jednou týdně.“

K. P.: „A kdyby se vzdělávací akce jakéhokoliv typu musela platit, kolik byste byla ochotná měsíčně do vzdělávání investovat?“

R. N.: „Nemám ani tu nejmenší představu, kolik tak tyto akce stojí, ale já bych byla ochotná investovat tak okolo 500 Kč za měsíc.“

K. P.: „Poslední otázka na závěr. Myslíte, že má ve stáří smysl se vzdělávat?“

R. N.: „Samozřejmě, v našem věku buňky rychle odcházejí, takže jestliže se člověk něčím zabývá, tak ty buňky obnovuje a dokonce se člověk může i skamarádit.“

Shrnutí rozhovoru 1

Z rozhovoru s paní Růženu N. je zřejmé, že vzdělávání v pozdním věku života považuje za důležité. Respondentka uvedla, že vzdělávání je důležité jak pro udržení si přehledu o dění okolo sebe, tak i pro trénování a obnovu mozkových buněk, které vlivem stáří upadají. O vzdělávání jeví paní Růžena N. zájem již na začátku důchodu, ale i několik let po jeho započítí. Z kraje důchodu se účastnila vlastivědných procházek s přáteli, nyní ale díky zhoršenému zdravotnímu stavu raději upřednostňuje vzdělávání se individuálně v prostředí domova a to prostřednictvím literatury či televizních dokumentů. Jeden čas se paní Růžena N. snažila učit německý jazyk se svou kamarádkou, ovšem jelikož jazyk nemohla trénovat s někým, kdo německým jazykem hovoří, naučená látka se jí hůře zapamatovala. Paní Růžena N. si pravidelně bystří mozek luštěním křížovek a čtením.

Motivací pro vzdělávání ve vzdělávací instituci by po zlepšení zdravotního stavu bylo pravidelné setkávání se s přáteli, tak jako za starých časů. Ráda by se věnovala do hloubky dějinám. Do vzdělávání by byla paní Růžena N. ochotná investovat 500 Kč měsíčně a vzdělávací instituci navštěvovat jednou týdně.

5.5.2 Rozhovor 2

Druhý respondentem byla paní Miroslava P. (M. P.), které je 62 let a žije s manželem na Praze 4.

K. P.: „Jaké je Vaše dosažené vzdělání?“

M. P.: „Jsem vyučená v oboru kuchařka.“

K. P.: „Jste v současné době zaměstnaná nebo jste ve starobním důchodu?“

M. P.: „Jsem ve starobním důchodu, ale pořád pracuji, již třetí rok.“

K. P.: „A nyní vykonáváte jakou profesi?“

M. P.: „Pracuji jako kuchařka v mateřské škole.“

K. P.: „Co myslíte, že je ve starším věku důležité? Mám tím na mysli čemu se věnovat a podobně.“

M. P.: „Určitě je vhodné pokud to jde pracovat anebo mít nějaký koníček.“

K. P.: „Je pro Vás osobně důležité se vzdělávat, ať už jde o jakoukoliv formu vzdělávání, například čtení naučené či odborné literatury, či návštěva vzdělávacích akcí?“

M. P.: „Ano, určitě je to pro mě důležité.“

K. P.: „Upřednostňovala byste tedy raději vzdělávání se v nějaké vzdělávací instituci či raději individuální vzdělávání, prostřednictvím četby naučené či odborné literatury, či sledováním dokumentů a podobně?“

M. P.: „Na naučné dokumenty se dívám ráda, hlavně z oblasti zoologie a historie České republiky, ale určitě bych se nebránila tomu jít na nějaký seminář.“

K. P.: „Účastnila jste se nebo se účastníte nějaké vzdělávací akce?“

M. P.: „Ne ani jedno.“

K. P.: „Má to nějaký svůj důvod?“

M. P.: „Spíš jsem o ničem nevěděla.“

K. P.: „Co je nebo by pro Vás bylo tou správnou motivací pro navštívení nějaké vzdělávací akce?“

M. P.: „Motivací by pro mě nejspíš bylo to, se něco dozvědět.“

K. P.: „Kdybyste se rozhodla navštívit nějakou vzdělávací akci, kde byste hledala potřebné informace o čase a místě konání?“

M. P.: „Asi prostřednictvím někoho z rodiny nebo na internetu.“

K. P.: „Jaká oblast nebo oblasti by Vás při vzdělávání zajímaly?“

M. P.: „Zajímala by mě do větší hloubky historie naší země nebo počítače, myslím, že by bylo dobré se v práci s nimi zlepšit.“

K. P.: „Kolik času týdně byste byla ochotná se vzdělávání věnovat?“

M. P.: „Při práci je asi nereálné, že bych se vzdělávání věnovala, jsem po práci už hodně unavená, ale pokud bych přestala pracovat a měla víc času, tak třeba dvě hodiny týdně.“

K. P.: „Kolik byste byla ochotná zaplatit měsíčně za vzdělávání?“

M. P.: „Maximálně tak 500 Kč.“

K. P.: „Ještě otázka na závěr. Myslíte si, že má v seniorském věku smysl se vzdělávat nebo ne?“

M. P.: „Myslím, že vzdělávání má smysl v jakémkoliv věku.“

Shrnutí rozhovoru 2

Paní Miroslava P. je toho názoru, že vzdělávání má smysl v jakémkoliv věku. Ona sama je ve starobním důchodu již 3 roky, ale i nadále pracuje jako kuchařka v mateřské škole. Žádnou

vzdělávací instituci nenavštěvuje, ani v minulosti nenavštívila, jelikož nemá díky zaměstnání moc času, je po práci velmi unavená a dokonce přiznala, že o žádných vzdělávacích akcích v okolí ani neví. Ovšem po ukončení pracovního procesu by při dostatku času ráda nějakou vzdělávací instituci navštívila. Bavily by jí především dějiny České republiky a počítače, protože má pocit, že je pořád co zlepšovat.

Informace o pořádání vzdělávacích akcí by hledala přes rodinné příslušníky či přes internet. Do vzdělávání by byla ochotná investovat maximálně 500 Kč měsíčně a věnovat mu 2 hodiny týdně.

Paní Miroslava P. je toho názoru, že je důležité mít ve stáří nějaký koníček nebo zájem. Pokud člověk může docházet do zaměstnání, rozhodně by měl.

5.5.3 Rozhovor 3

Třetím respondentem byl pan Miroslav P. (M. P.), kterému je 63 let a bydlí se svou manželkou v Praze 4.

K. P.: „Jaké je Vaše dosažené vzdělání?“

M. P.: „Jsem vyučený automechanik.“

K. P.: „V současné době pracujete nebo jste ve starobním důchodu?“

M. P.: „Od října 2014 jsem v důchodu, ale chodím ještě do práce.“

K. P.: „Jakou profesi vykonáváte?“

M. P.: „Jsem řidič zdravotní převozové služby.“

K. P.: „Co si myslíte, že je v seniorském věku důležité?“

M. P.: „Já si myslím, že hlavně pohyb, člověk by měl mít také nějakou zájmovou činnost, věnovat se něčemu, co by ho bavilo.“

K. P.: „Je pro Vás důležité se vzdělávat i v pozdějším věku?“

M. P.: „Asi ano, kdyby člověk seděl doma, tak to asi dlouho nevydrží, neříkám, že by měl člověk chodit do školy, ne každý na to má.“

K. P.: „Vy osobně byste upřednostňoval jakou formu vzdělávání? Raději v nějaké vzdělávací instituci nebo formou samostudia.“

M. P.: „Tak já bych si asi o tom, co by mě zajímalo, něco přečetl a pak bych se snažil si přes internet najít nějaké detailnější informace a třeba si i najít nějaké semináře.“

K. P.: „Víte, jaké jsou ve Vašem okolí možnosti vzdělávání, například nějaké kurzy, přednášky, univerzity třetího věku a podobně?“

M. P.: „O něčem jsem slyšel a dokonce i četl. Mám pocit, že se jednalo o nějaký kurz počítačů.“

K. P.: „Vy sám jste se nějaké vzdělávací akce účastnil nebo účastníte?“

M. P.: „Musím přiznat, že ne. Jen v práci jsme nedávno měli školení ohledně asertivity, jinak nic.“

K. P.: „Má nějaký důvod, že se neúčastníte vzdělávacích akcí?“

M. P.: „Nemám na to čas.“

K. P.: „Co by pro Vás bylo tou správnou motivací pro navštívení nějaké vzdělávací akce?“

M. P.: „Hlavně asi to, abych se doma v důchodu nenudil, když už bych nepracoval, taky asi i proto, aby si člověk trošku bystřil mozek.“

K. P.: „Kde byste případně hledal informace o nějaké vzdělávací akci?“

M. P.: „V dnešní době bych se obrátil na internet a tam bych si něco našel.“

K. P.: „Jaká oblast by Vás zajímala ve vzdělávání nejvíce?“

M. P.: „Mě by spíš bavilo něco technického rázu nebo modelářství, to mě vždycky bavilo, jen jsem na to neměl nikdy čas. Možná bych se také přiučil i nějaký jazyk, abych se při dovolené s manželkou mohl blýsknout.“

K. P.: „Kolik času týdně byste byl ochotný se vzdělávání věnovat?“

M. P.: „To záleží na tom, kolik mi bude zbývat času, až budu v důchodu, určitě bych tomu nevěnoval každý den, ale jednou až dvakrát týdně ano.“

K. P.: „Kolik byste byl schopný do vzdělávání měsíčně investovat?“

M. P.: „Tak já neznám cenové relace kurzů, ale myslím, že pokud by mě to bavilo, tak bych byl ochotný dát i víc.“

K. P.: „Otázka na závěr, myslíte si, že ve stáří má smysl se vzdělávat nebo ne?“

M. P.: „Tak já si myslím, že vzdělávání ve stáří je důležité spíše z té zdravotní stránky, aby mozek nezakrněl a pořád pracoval.“

Shrnutí rozhovoru 3

Pan Miroslav P. je ve starobním důchodu od října 2014, ale i nadále pracuje na pozici řidič zdravotní převozní služby. Vzdělávání ve stáří je podle jeho názoru důležité především ze zdravotního hlediska. Člověk v důchodu by si měl najít nějaký zájem, aby se doma nenudil a bystřil si mozek.

Sám se nikdy vzdělávací akce neúčastnil z důvodu nedostatku času. Pouze v práci v rámci školení. Ve svém okolí zaznamenal pořádání kurzu počítačů pro seniory.

Po definitivním odchodu z práce by se rád věnoval činnostem technického rázu či modelářství, které ho zajímá po celý život, ale nikdy na něj neměl čas. Pan Miroslav P. se nebrání ani výuce cizího jazyka. Informace o nabízených vzdělávacích akcích by hledal na internetu.

Za vzdělávání by byl ochoten si i připlatit, pokud by konkrétní vzdělávací akce byla kvalitní a přínosná, ovšem nemá přehled o cenách. Dvakrát týdně by podle pana Miroslava P. bylo navštěvovat vzdělávací instituci ideální.

5.5.4 Rozhovor 4

Čtvrtým respondentem byl pan Zdeněk B. (Z. B.), kterému je 72 let a bydlí se svou dcerou a jejím manželem v rodinném domku v Praze 10.

K. P.: „Jaké je Vaše dosažené vzdělání?“

Z. B.: „Středoškolské v oboru gastronomie.“

K. P.: „V současné době pracujete nebo jste ve starobním důchodu?“

Z. B.: „Ne, nepracuji, jsem ve v důchodu.“

K. P.: „Co myslíte, že je v seniorském věku důležité?“

Z. B.: „No myslím, že je důležité hlavně něco dělat, vybrat si nějakou činnost podle svých zájmů, možností i zdravotního stavu a té se věnovat. Důležité je nebýt v nečinnosti.“

K. P.: „Je pro Vás důležité se vzdělávat? Ať už jde o jakoukoli formu vzdělávání, například samostudium či návštěva vzdělávacích akcí?“

Z. B.: „Určitě, už odjakživa.“

K. P.: „Upřednostňujete raději vzdělávání se v instituci nebo vzdělávání se formou již zmíněného samostudia?“

Z. B.: „Já to kombinuji, ale myslím si, že v instituci je to nenahraditelný.“

K. P.: „Víte, jaké jsou ve Vašem okolí možnosti pro vzdělávání se?“

Z. B.: „Myslím, že mám celkem přehled, sice moc nevím, jak tady na Praze 10, ale všeobecně v Praze vím. Třeba městská knihovna, univerzity, výstavy. Praha skýtá spoustu možností.“

K. P.: „Účastníte se nebo jste se účastnil nějaké vzdělávací akce jakéhokoli typu?“

Z. B.: „Ano, navštěvuji univerzitu třetího věku, to je pro mě ta největší akce, univerzitu navštěvuji už 11 let.“

K. P.: „Je pro Vás navštěvování univerzity přínosné?“

Z. B.: „Určitě ano, jak jsem říkal, univerzitu navštěvuji již 11 let a baví mě se dozvídat nové informace, také jsem díky univerzitě navázal nové kontakty a našel si nové přátele.“

K. P.: „Co je pro Vás tou správnou motivací pro navštívení nějaké vzdělávací akce?“

Z. B.: „Já už jsem si před nástupem do důchodu plánoval, že budu univerzitu navštěvovat. Sice nejsem nějaký výrazný studijní typ, ale vždycky mě učení se nových věcí bavilo a také jsem měl pocit, že jsem ne všechno, co jsem chtěl stihnout, stihl v produktivním věku.“

K. P.: „Kde byste případně hledal, nebo hledáte informace o vzdělávacích akcích?“

Z. B.: „V televizi, na internetu, v rádiu, také si dost často všímám plakátů venku.“

K. P.: „Jaká oblast Vás při vzdělávání zajímá nejvíce?“

Z. B.: „Úplně prvotně mě nejvíce zajímala psychologie.“

K. P.: „Jaký druh psychologie konkrétně?“

Z. B.: „Hlavně obecná psychologie a mezilidské vztahy. To byl můj hlavní obor ze začátku, zhruba tak 5 let, ale teď už ne, protože se přednášky opakují a chtěl jsem zase poznat něco nového, takže jsem třeba studoval i českou a zahraniční literaturu, hudební skladatele, historii, výtvarné umění, estetiku všedního dne, folklor a vůbec tradice celkově a také egyptologii.“

K. P.: „Kolik času týdně jste tedy ochotný vzdělávání věnovat nebo reálně věnujete?“

Z. B.: „Chodím celý pátek na 5 hodin, déle už pozornost udržet nejde, je to dost náročné. Ale je pravda, že jsem dost polevil, dřív jsem navštěvoval i jiné přednášky v průběhu celého týdne. Rád bych chodil třeba i tři dny v týdnu, ale cena za návštěvu jednoho oboru se dost zvýšila, dřív se začínalo na 100 Kč za celý den a teď už se platí za jeden obor 500 Kč, a pokud bych jich navštěvoval více, tak se to nedá finančně utáhnout.“

K. P.: „Kolik jste ochotný za vzdělávání měsíčně utratit?“

Z. B.: „500 Kč měsíčně.“

K. P.: „Otázka na závěr, myslíte si, že má ve stáří smysl se vzdělávat?“

Z. B.: „Já bych řekl, že určitě. Jak jsem říkal, univerzitu třetího věku navštěvuji již 11 let a jsem za to vděčný, neumím si představit, že bych seděl doma.“

Shrnutí rozhovoru 4

Pan Zdeněk B. vystudoval obor gastronomie a nyní je ve starobním důchodu. On sám je toho názoru, že vzdělávání je v seniorském věku velice důležité. Ještě před nástupem do starobního důchodu plánoval, že bude studovat na univerzitě třetího věku a pokusí se stihnout to, co při práci nestíhal.

Pro pana Zdeňka B. je vzdělávání se v institucích nenahraditelné. Sám univerzitu třetího věku již 11 let aktivně navštěvuje a vyzkoušel mnoho zajímavých oborů. Nejvíce ho zajímala psychologie, avšak z důvodu opakování se přednášek po pěti letech změnil obor a vyzkoušel studium domácí i zahraniční literatury, výtvarného umění, egyptologie či folkloru.

Vzdělávání věnuje jeden den v týdnu. Rád by si na vzdělávání udělal i více času, ale z důvodu zdražení cen za jednotlivé obory si jejich placení ve větší míře nemůže dovolit. Do vzdělávání je ochoten investovat 500 Kč měsíčně.

5.5.5 Rozhovor 5

Pátým respondentem byla paní Jiřina K. (J. K.), které je 77 let a bydlí sama v bytě na Praze 6.

K. P.: „Jaké je Vaše dosažené vzdělání?“

J. K.: „Středoškolské v oboru administrativa.“

K. P.: „V současné době pracujete nebo jste ve starobním důchodu?“

J. K.: „Jsem v důchodu.“

K. P.: „Co si myslíte, že v seniorském věku důležité?“

J. K.: „Určitě je důležité něco dělat, člověk by neměl ustrnout. Není dobré ani pro psychiku člověka být pořád doma a nudit se.“

K. P.: „Je pro Vás důležité se vzdělávat? Myslím tím všechny formy vzdělávání se, ať už vzdělávání se doma či v instituci.“

J. K.: „Určitě, ráda se dozvídám nové věci.“

K. P.: „Upřednostňujete vzdělávání se v instituci nebo raději samostudium?“

J. K.: „Já raději upřednostňuji vzdělávání se v instituci, protože je člověk mezi lidmi a není tak sám.“

K. P.: „Víte, jaké jsou ve Vašem okolí možnosti pro vzdělávání se?“

J. K.: „Vím určitě o výstavách. Také vím, že tady v domově pro důchodce jsou kurzy a přednášky.“

K. P.: „Účastníte se nějaké vzdělávací akce, či jste se někdy účastnila?“

J. K.: „Já momentálně žádnou vzdělávací instituci nenavštěvuji a to ze zdravotních důvodů, ale ještě před dvěma lety jsem pravidelně 14 let navštěvovala univerzitu volného času.“

K. P.: „Bylo pro Vás navštěvování univerzity volného času přínosné?“

J. K.: „Určitě bylo, seznámila jsem se tam s lidmi, se kterými se stýkám do dneška a hlavně ty informace, které jsem se dozvěděla, jsou nenahraditelné.“

K. P.: „Co je pro Vás tou správnou motivací pro vzdělávání se.“

J. K.: „Člověk má víc času, než když pracoval a je potřeba ho naplnit, také je člověk mezi lidmi. To, že jsem navštěvovala univerzitu, mě nutilo ráno vstát vypravit se a tím pádem jsem měla i jistý pohyb a režim.“

K. P.: „Kde hledáte potřebné informace o konaných vzdělávacích akcích?“

J. K.: „Asi v televizi v rádiu nebo od přátel.“

K. P.: „Jaká oblast Vás při vzdělávání se zajímá nejvíce?“

J. K.: „Několik let mě velmi bavila psychologie, pak také dějiny umění a dějiny Egypta, které nám přednášel sám egyptolog Miroslav Bárta. Přednášky s ním byly velice zajímavé.“

K. P.: „Kolik času týdně byste byla ochotná vzdělávání věnovat?“

J. K.: „Tak když jsem ještě na univerzitu chodit mohla, tak jsem chodila jednou týdně na celý den. Bylo to vždy na 4 hodiny dopoledne a 3 hodiny odpoledne a to odpoledne už bylo ale opravdu náročné. Momentálně ale jediné co můžu je vzdělávat se sama nějakou formou doma, takže si něco přečtu z historie, či sleduju na ČT dokumenty, ráda si ale i vyluštím nějakou tu křížovku.“

K. P.: „Kolik byste byla ochotná měsíčně do vzdělávání investovat?“

J. K.: „Tak 300 Kč.“

K. P.: „Otázka na závěr, myslíte si, že má ve stáří smysl se vzdělávat?“

J. K.: „Určitě ano, je velice nutné pořád zůstat aktivní a mít přehled o dění okolo sebe a ne být zalezlý doma a nudit se.“

Shrnutí rozhovoru 5

Paní Jiřina K. vystudovala střední odbornou školu v oboru administrativa. Nyní je již několik let ve starobním důchodu.

Vzdělávání v pozdějším věku považuje za důležité hlavně proto, aby člověk ve starobním důchodu vyplnil smysluplně volný čas a byl mezi lidmi, avšak díky zhoršenému zdravotnímu stavu paní Jiřina K. již nemůže docházet do vzdělávacích institucí, jako ještě před dvěma lety mohla.

Paní Jiřina K. aktivně navštěvovala univerzitu volného času a nejvíce jí bavilo studium psychologie či historie Egypta. Nyní se snaží doma sledovat dokumenty či luštit křížovky.

Při aktivním navštěvování univerzity volného času docházela na přednášky vždy jednou týdně na celý den. Avšak odpoledne již pro ni byly dost náročné. Do vzdělávání by byla ochotná investovat 300 Kč měsíčně.

5.5.6 Rozhovor 6

Šestáým a posledním respondentem byl pan Josef N. (J. N.), kterému je 81 let a bydlí sám na Praze 9 v rodinném domě.

K. P.: „Jaké je Vaše dosažené vzdělání?“

J. N.: „Jsem vyučen jako zlatník.“

K. P.: „V současné době pracujete nebo jste ve starobním důchodu?“

J. N.: „Bohužel je to už dlouho, co jsem pracoval. Jsem v důchodu už skoro 20 let.“

K. P.: „Co si myslíte, že je v seniorském věku důležité?“

J. N.: „Tak já myslím, že je důležité se věnovat vnoučatům a pravnoučatům, pokud člověk nějaké má. Já jich mám 8, takže se opravdu nenudím. Jsou má největší radost. Taký si myslím, že je hodně důležité se něčemu věnovat, tím myslím mít nějaký koníček. Já jsem byl a pořád jsem vášnivým sběratelem modelů lodí. Většinu z nich jsem si sám postavil. Takže já jsem určitě svůj koníček našel.“

K. P.: „Je vedle Vaší modelářské vášně i důležité se vzdělávat? Myslím tím všechny formy vzdělávání se, ať už vzdělávání se doma či v instituci.“

J. N.: „Já jsem byl vždycky zvědavý, takže se rád něco nového dozvím, takže za mě ano.“

K. P.: „Upřednostňujete vzdělávání se v instituci nebo raději samostudium?“

J. N.: „Jelikož hodně času strávím s vnoučaty, tak toho volného času nemám zase tolik, i když je to docela překvapující, když jsem v důchodu. Ale jinak moc nikam nechodím. Raději si něco ve zbytku volného času přečtu nebo poslechnu rádio.“

K. P.: „Víte, jaké jsou ve Vašem okolí možnosti pro vzdělávání se?“

J. N.: „Vím, že tady v domově pro důchodce pořádají nějaké akce. Sousedka tam chodí na trénování paměti a na RA-TA-PO.“

K. P.: „RA-TA-PO? Co to je?“

J. N.: „To je tancování na hudbu, u kterého ale pořád sedíte na židli. Takže mají trochu pohybu i lidi, kteří se už moc hýbat nemůžou.“

K. P.: „To jsem nikdy neslyšela, děkuji za zajímavou informaci. Moje další otázka je, jestli se účastníte nějaké vzdělávací akce, či jste se někdy účastnil?“

J. N.: „Jeden čas jsem navštěvoval modelářský kroužek, který mi zaplatil syn k narozeninám a taky jsem byl se sousedkou na tom RA-TA-PU, ale momentálně nic nenavštěvuji.“

K. P.: „Byly pro vás tyto akce přínosné?“

J. N.: „Určitě byly, jak jsem říkal, modelářství je moje vášeň, takže jsem se zase naučil něco nového. RA-TA-PO jsem spíš navštívil ze zajímavosti, ale bylo to fajn.“

K. P.: „Co by pro Vás bylo tou správnou motivací pro vzdělávání se?“

J. N.: „No asi to se něco nového naučit.“

K. P.: „Kde byste hledal potřebné informace o konaných vzdělávacích akcích?“

J. N.: „Asi v televizi v rádiu nebo od přátel.“

K. P.: „Jaká oblast by Vás při vzdělávání se zajímala nejvíce?“

J. N.: „Tak asi bych nebránil historii naší vlasti a asi i něco technického rázu.“

K. P.: „Kolik času týdně byste byl ochotný vzdělávání věnovat?“

J. N.: „Řekl bych tak jeden den v týdnu.“

K. P.: „Kolik byste byl ochotný měsíčně do vzdělávání investovat?“

J. N.: „Zhruba 400-500 Kč.“

K. P.: „Otázka na závěr, myslíte si, že má ve stáří smysl se vzdělávat?“

J. N.: „Já myslím, že určitě. Člověk pomalu zapomíná a mozek už taky není tak bystrý, je nutný ho pořád trénovat.“

Shrnutí rozhovoru 6

Pan Josef N. je i ve svých 81 letech velmi aktivním. Zastává ten názor, že člověk má mít i ve stáří koníček. On sám se naplno věnuje svým vnučatům a modelářství, které je jeho celoživotní vášní.

Do vzdělávacích institucí pravidelně nedochází. Jeden čas docházel do kurzu modelářství a se svou sousedkou navštívil hodinu tance RA-TA-PO. Raději si přečte v pohodlí domova literaturu či si poslechne rádio. Pokud by se rozhodl navštívit vzdělávací akce, informace ohledně jejich konání by hledal v televizi, rádiu či od přátel. Při vzdělávání by ho zajímala historie naší země či technické obory. Vzdělávací akce by navštěvoval maximálně jeden den v týdnu a investovat by do něj byl ochotný 400-500 Kč měsíčně.

6 Výsledky výzkumu

Pro uskutečnění rozhovoru jsem oslovila šest seniorů různého věku, pohlaví a bydliště a to metodou sněhové koule, jak jsem již v úvodu praktické části uvedla. Prvním respondentem byla paní Růžena N., která mi poskytla kontakt na paní Jiřinu K. a Zdeňka B., o kterých věděla, že docházeli nebo pořád dochází na univerzitu třetího věku a univerzitu volného času. Zdeněk B. mi po ukončení rozhovoru dal kontakt na manželský pár z Prahy 4, jimiž byl pan Miroslav P. a paní Miroslava P. Pan Zdeněk B. mi doporučil tento manželský pár z důvodu, toho, že jsou oba manželé pořád ekonomicky činní, ale zároveň již několik let ve starobním důchodu. Za tento kontakt jsem panu Zdeňkovi B. velmi vděčná. Pan Miroslav a paní Miroslava P. mi poskytli kontakt na pana Josefa N. z Prahy 9.

Tři z šesti respondentů byly ženy ve věku 73, 62 a 77 let. Zbylí tři respondenti byli muži ve věku 63, 72 a 81 let.

Z mého výzkumu vyplynulo mnoho zajímavých informací. Všech šest seniorů je toho názoru, že vzdělávání je velice důležité i ve stáří a plní nepostradatelnou roli. Vesměs se všichni shodli na tom, že vzdělávání ve stáří pomáhá smysluplně zaplnit volný čas, být mezi lidmi či bystřít si myšlenkové procesy.

Co se týče upřednostňování samostudia nad vzděláváním se v institucích, názory byly různé. Pracující senioři by rádi docházeli do vzdělávací instituce, avšak na její navštěvování nemají čas či o žádných akcích v okolí nevědí. Nepracující senioři se lišili v názorech na základě svého zdravotního stavu. Dvě respondentky uvedly, že dříve vzdělávací instituce aktivně navštěvovaly, bohužel jim to ale současný zdravotní stav již nedovoluje. I přes všechny bariéry, které senioři uvedli, se snaží vzdělávat alespoň za pomoci samostudia, například sledováním dokumentů, čtením odborné literatury, poslechem radia či luštěním křížovek.

Na otázku jestli senioři vědí, jaké jsou v jejich okolí možnosti pro vzdělávání se, odpověděli většinou pozitivně a to tak, že mají přehled o nabízených vzdělávacích akcích. Zmíněny byly například vzdělávací akce organizované domovy pro seniory v okolí, městskou knihovnou či přímo vysokou školou. Jen jedna respondentka uvedla, že o žádných akcích v okolí přehled nemá.

Čtyři z šesti respondentů se účastnili nebo aktivně účastní vzdělávání. Jedna respondentka chodila na vlastivědné procházky s průvodcem, druhá respondentka navštěvovala 14 let univerzitu volného času, třetí respondent začal navštěvovat univerzitu třetího věku již před 11 lety a pořád ji aktivně navštěvuje a čtvrtý respondent navštěvoval modelářský kurz a účastnil se jedné taneční lekce v domově pro seniory v blízkosti domova.

Pokud by se senioři rozhodli vzdělávacích akcí účastnit, informace by hledali převážně na internetu, v televizi, rádiu, novinách či u rodinných příslušníků. Jeden respondent uvedl, že si všímá plakátů na ulici, které zvou občany k návštěvě vzdělávacích akcí. Stejný postup hledání informací o nabízených vzdělávacích akcích popsali i senioři, kteří se vzdělávacích akcí aktivně účastní či účastnili.

Největší motivací k návštěvě vzdělávací akce je pro seniory hlavně smysluplně zaplnit volný čas, dohnat to, na co neměli v produktivním věku čas či být v kontaktu s lidmi. Respondenti se i převážně shodli na oblasti či oblastech, která nebo které by je při vzdělávání zajímaly nebo zajímají nejvíce. Pomyslné první místo obsadila historie, ať už České republiky či historie světová, nechyběl ale ani zájem o psychologii, literaturu, technické obory, počítače či

jazyky. Jeden z respondentů ale uvedl, že nebyl spokojený s tím, že se přednášky z oblasti Psychologie často opakovaly a tudíž, leč nerad, musel změnit zaměření.

K velké shodě došli respondenti, co se týče investování do vzdělávání v průběhu jednoho měsíce. Ve většině případů uvedli senioři částku do 500 Kč měsíčně. Jen jedna respondentka by byla ochotná do vzdělávání se investovat částku do 300 Kč měsíčně a jeden respondent uvedl, že za kvalitní vzdělávací akci by byl ochoten si připlatit i větší částku. Tímto zjištěním jsem měla šanci ověřit si výsledky výzkumu realizovaného Kasperou a Lubeckinem, kteří se zaměřovali na to, jaké bariéry ve vzdělávání se, se mohou ze strany seniorů vyskytnout. Ve svém výzkumu došly k závěru, že senioři jsou ochotní za vzdělávání utratit maximálně 500 Kč měsíčně.

Jeden z respondentů si stěžoval na to, že se cena za jednotlivé obory v průběhu let rapidně zvýšila. Dříve stál jeden den přednášek 100 Kč a v současné době se již platí za jeden obor 500 Kč. To je i jedním z hlavních důvodů, proč respondent navštěvuje univerzitu již jen jeden den v týdnu. Věnování jednoho dne v týdnu vzdělávání se připadá většině seniorů ideální a dostačující. Jeden respondent uvedl, že by rád navštěvoval vzdělávací akce dva dny v týdnu.

Rozhovory pro mě byly opravdu velkým přínosem a dozvěděla jsem se díky nim mnoho zajímavých informací a poznatků. Velice příjemně mě překvapil fakt, že senioři mají zájem o vzdělávání se i v pozdějším věku života a pokud neexistuje bariéra, která by jim ve vzdělávání se bránila, aktivně se vzdělávání věnují.

7 Závěr

Vzhledem k tomu, že se v dnešní době lidé dožívají čím dál tím vyššího věku, považují za nutné se podrobněji zabývat otázkou stárnutí, stáří a tvorbou aktivit, které pomohou seniorům smysluplně zaplnit jejich volný čas. To je i jedním z důvodů, proč jsem si téma bakalářské práce zaměřené na seniory zvolila.

Mnoho mladých lidí si myslí, že pokud člověk překlene pomyslnou věkovou hranici, kdy se z dospělého jedince stává senior, nutně to znamená, že ztratil své zájmy, náplň života, radost z něj či ho vůbec nezajímá dění okolo něj.

Prostřednictvím bakalářské práce na téma Podmínky vzdělávání seniorů zjistila, že to není tak úplně pravda. Senioři chtějí být i ve svém věku stále aktivní a zajímají se o dění ve svém blízkém i vzdálenějším okolí. Velice často se ve stáří snaží věnovat tomu, na co neměli v produktivním věku čas, snaží se i nadále věnovat se svým koníčkům, pokud je to jen trochu možné.

Cílem bakalářské práce bylo zjistit, zda mají senioři potřebu se vzdělávat a za jakých podmínek jsou ochotni se vzdělávat. Zajímalo mě především to, zda mají senioři chuť a zájem se vzdělávat, jaké formy vzdělávání by upřednostňovali či upřednostňují či co je nebo by pro seniory bylo tou správnou motivací pro návštěvu vzdělávací akce. Dále jsem zjišťovala, o jaké oblasti vzdělávání by měli senioři zájem a kde by hledali případné informace o nabízených vzdělávacích akcích.

Touto prací jsem došla k závěru, že senioři mají o vzdělávání zájem a aktivně se vzdělávání věnují. Vzdělávají se jak formou samostudia, tj. čtení odborných či naučných knih, sledováním dokumentů, učení se cizího jazyka za pomoci televizních relací nebo dochází do vzdělávací instituce k tomu určené a aktivně se vzdělávají jejím prostřednictvím.

Všichni se bez výjimek shodli na tom, že vzdělávání neodmyslitelně patří k životu a proto není vhodné ho ve stáří opomíjet. Udržet se aktivním je jednou z hlavní motivací seniorů pro jeho vzdělávání.

Téma této bakalářské práce se mi zdálo velmi zajímavé. Přimělo mě nastudovat si škálu odborné literatury a článků, kontaktovat odborníky na dané téma a celkově o tématu vzdělávání seniorů přemýšlet. Myslím si, že informace zpracované v této práci mi pomohly se dobře zorientovat v problematice vzdělávání seniorů a možnostech realizace tohoto vzdělávání.

8 Seznam použitých zdrojů

- BENEŠ, M. *Andragogika*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008, 135 s. ISBN 978-802-4725-802.
- BOČKOVÁ, L. Volný čas a aktivní stárnutí. *50+ aktivně* [online] 2011, kap. 8, 191 s. [cit. dne 7.11.2014]. Dostupné na WWW:<http://www.respektinstitut.cz/wp-content/uploads/50plusAktivne_web_kapitola8.pdf>
- ČAPEK, R. *Třídní klima a školní klima*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010, 325 s. ISBN 978-802-4727-424.
- ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE. *E-senior* [online] 2014, [cit. dne 18.11.2014]. Dostupné na WWW:<<https://e-senior.czu.cz/>>
- ČORNANIČOVÁ, R., *Edukácia seniorov: vznik, rozvoj, podnety pre geragogiku*. Bratislava: Univerzita Komenského 1998, 156 s. ISBN 8022312061.
- DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 4., nezměn. vyd. Praha: Karolinum, 2011, 372 s. ISBN 978-80-246-1966-8.
- HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, 407 s. ISBN 80-736-7040-2.
- HENDL, J. *Úvod do kvalitativního výzkumu: základní metody a aplikace*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1997, 243 s. ISBN 80-718-4549-3.
- HOLCZEROVÁ, V., DVOŘÁČKOVÁ, D. *Volnočasové aktivity pro seniory*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2013, 96 s. ISBN 978-802-4746-975.
- KALVACH, Z. *Geriatric a gerontologie*. 1. vyd. Praha: Grada, 2004, 861 s. ISBN 80-247-0548-6.
- KLEVETOVÁ, D., DLABALOVÁ, I. *Motivační prvky při práci se seniory*. 1. vyd. Praha: Grada, 2008. 208 s. ISBN 80-247-2169-4.
- KOHOUTEK, R., *Potřeby jako motivy chování a prožívání* [online] 2009 [cit. dne 30.1.2015]. Dostupné na WWW:< <http://rudolfkohoutek.blog.cz/0912/potreby-jako-motivy-chovani-a-prozivani>>
- KRYSTOŇ, M. a kol. *Nové trendy ve vzdělávání seniorů*[online] 2014, 256 s. [cit. dne 14.1.2014]. Dostupné na WWW:< https://gerontolodzy.files.wordpress.com/2014/10/ksiazka_pl-cz-sk_tomi.pdf>

- KUTNOHORSKÁ, J. *Výzkum v ošetrovatelství*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009, 175 s. ISBN 978-802-4727-134.
- LANGMEIER, J. KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006, 368 s. ISBN 80-247-1284-9.
- MAHROVÁ, G., VENGLÁŘOVÁ, M. *Sociální práce s lidmi s duševním onemocněním*. 1. vyd. Praha: Grada, 2008, 168 s. ISBN 978-802-4721-385.
- MALÍKOVÁ, E. *Péče o seniory v pobytových sociálních zařízeních*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011, 328 s. ISBN 978-802-4731-483.
- MLÝNKOVÁ, J. *Péče o staré občany: učebnice pro obor sociální činnost*. 1. vyd. Praha: GradaPublishing, 2011, 192 s. ISBN 978-802-4738-727.
- MÜHLPACHER, P. *Gerontopedagogika*. 1. dotisk 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2004. 203 s. ISBN 978-802-1033-450.
- ONDRÁKOVÁ, J. a kol. *Vzdělávání seniorů a jeho specifika*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2012, 168 s. ISBN 978-807-4650-383.
- PACOVSKÝ, V. *O stárnutí a stáří*. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1990. 135 s. ISBN 978-802-0100-764.
- PALÁN, Z. *Lidské zdroje. Výkladový slovník*. 1.vyd. Praha: Academia, 2002, 280 s. ISBN 80-200-0950-7.
- PRŮCHA, J. *Andragogický výzkum*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2014, 152 s. ISBN 978-80-247-5232-7.
- PRŮCHA, J., VETEŠKA, J. *Andragogický slovník*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012, 294 s. ISBN 978-802-4739-601.
- PŘÍHODA, V. *Ontogeneze lidské psychiky*. Praha: SPN 1974, 496 s. ISBN 14-429-74.
- REICHEL, J. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009, 184 s. Sociologie (Grada). ISBN 978-80-247-3006-6.
- SAK, P., KOLESÁROVÁ, K. *Sociologie stáří a seniorů*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012, 225 s. ISBN 978-802-4738-505.
- STUART-HAMILTON, I. *Psychologie stárnutí*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999, 319 s. ISBN 80-717-8274-2.

ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, J. *Přehled vývojové psychologie*. 2. nezměn. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003, 175 s. ISBN 80-244-0629-2.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie II.: dospělost a stáří*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2007, 461 s. ISBN 978-80-246-1318-5.

VENGLÁŘOVÁ, M. *Problematické situace v péči o seniory: příručka pro zdravotnické a sociální pracovníky*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 96 s. ISBN 978-802-4721-705.

9 Seznam tabulek

Tabulka 1 Výhody a nevýhody kvalitativního výzkumu	25
--	----